

Kassa

143.

55

A KOŠICEI
ÁGOSTAI HITVALLÁSÚ
EVANG. MAGYAR-NÉMET
EGYHÁZKÖZSÉG

ÉVKÖNYVE

AZ 1935. ÉVRE

az egyházközség 2. j. gyűlésén június 12-én

SZERKESZTI

l. sz. 20 - 37 lap

GREGUSS GYULA

LELKÉSZ

XLIX. ÉVFOLYAM.

KOŠICE, SZENT ERZSÉBET NYOMDA R.-T.

1935—2314

I. Egyházi tisztviselők:

Egyházközségi felügyelő: *Osztermann Ernő.*

Egyházközségi másodfelügyelő: *Matern Nándor.*

Egyházközségi főgondnok: *Dr. Kriebel Edgár.*

Lelkész: *Greguss Gyula.*

Segédlelkész és egyházi jegyző: *Mohr Gedeon.*

Egyházk. ügyészek: *Dr. Szaltzer György* és *Dr. Aczél Miklós.*

Egyházközségi gazdasági gondnok: *Binder Ernő.*

Tiszteletbeli gondnokok: *Mikler Andor* és *Maurer Károly.*

Gyámintézeti gondnok: *Várkoly Miklós.*

Számvevő: *Rónay László.*

Egyházközségi énekvezér: *Benyik Zoltán.*

Tiszteletbeli jegyző: *Peskó Zoltán.*

Egyházi: *Münnich Tamás.*

II. Preszbiterium (egyházi tanács):

Rendes tagok:

Benczúr Vilmos	Dr. Hitsch Károly	Oelschläger Ferenc
Berzeviczi Béla	Horvay András id.	Pauksch Pál
Binder Rezső	Hladky János	Peskó Ödön
Bradovka Gyula	Jaschkó Géza	Rohringer Géza
Dely Frigyes	Joób Béla	Ruttkay János
Démuth Gusztáv	Kemény György	Szakmáry Kálmán
Ferenczi Sámuel	Kieselbach Géza	Schmitz Sándor
Geruska Pál	Krivánszky Simon	Sohlmann Gyula
Gömöry János	Krön Károly	Szontágh Sándor
Hammersberg László	Oelschläger Lajos id.	Várkoly Elek
Hendel József	Oelschläger István	Zsedényi József

Póttagok:

Id. Bartsch Kálmán	Flachbarth Gusztáv	Lesch Vilmos
Chartmann Ferenc	Földes Gyula	Menhoffer Rudolf
Dr. Csajka Dezső	Koch Vilmos	Dr. Payer Ervin
Csink Elemér		Stanik Árpád

Istentisztelet rendje

a košicei ágost. hitv. ev. magyar-német egyház templomában
az 1935. évben.

Ordnung des Gottesdienstes

in dem Kirchengebäude der Kaschauer ev. ung.-deutschen
Kirchengemeinde A. B. für das Jahr 1935.

Hónap Monat	Nap- Tag	Vasár- és ünnepnapok Sonn- und Feiertage	Offertor. Opfer	Délelőtt Vormittag	Úrvacsora Kommunion	Délután Nachmittag
1935. év						
Január	1	Újév	Offert.	magyar	—	deutsch
	6	Vízkereszt	—	deutsch	—	magyar
	13	I. vasárn. vízker. u.	—	magyar	—	deutsch
	20	II. „ „ „ „	—	magyar	—	magyar
	27	III. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
Február	3	IV. vasárn. vízker. u.	—	deutsch	—	magyar
	10	V. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
	17	Hetvened vasárnap	—	magyar	—	magyar
	24	Hatvanad vasárnap	—	magyar	—	deutsch
Március	3	Ötvened vasárnap	—	deutsch	—	magyar
	10	I. bőjti vasárnap	—	magyar	—	deutsch
	17	II. „ „ „ „	—	magyar	—	magyar
	24	III. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
	31	IV. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
Április	7	V. bőjti vasárnap	—	deutsch	—	magyar
	14	Virágvasárnap	—	magyar	Úrvacsora	deutsch
	18	Gründonnerstag	Opfer	deutsch	Kommunion	—
	19	Nagypéntek	Offert.	magyar	Úrvacsora	deutsch
	21	Husvét vasárnap	Offert.	magyar	Úrvacsora	deutsch
	22	Ostermontag	Opfer	deutsch	Kommunion	magyar
	28	I. vasárnap husvét u.	—	magyar	—	deutsch
Május	5	II. vasárnap husvét u.	—	deutsch	—	magyar
	12	III. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
	19	IV. „ „ „ „	—	magyar	—	magyar
	26	V. „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch
	30	Konfirmáció	—	magyar	—	—
Június	2	VI. vasárnap husvét u.	—	deutsch	—	magyar
	9	Pünkösd vasárnap	Offert.	magyar	Úrvacsora	deutsch
	10	Pfingstmontag	—	deutsch	Kommunion	magyar
	16	Szentháromság vasárnap	—	magyar	—	deutsch
	23	I. vasárn. szt. hár. után	—	magyar	—	magyar
30	II. „ „ „ „ „ „	—	magyar	—	deutsch	

Hónap Monat	Nap- Tag	Vasár- és ünnepnapok Sonn- und Feiertage	Offertor. Opfer	Délelőtt Vormittag	Úrvacsora Kommunion	Délután Nachmittag
1935. év						
Július	7	III. vasárn. szt. hár. után	—	deutsch	—	magyar
	14	IV. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	21	V. " " " "	—	magyar	—	magyar
	28	VI. " " " "	—	magyar	—	deutsch
Augusztus	4	VII. vasárn. szt. hár. után	—	deutsch	—	magyar
	11	VIII. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	18	IX. " " " "	—	magyar	—	magyar
	25	X. templom szentelési emlékünnap	Offert.	magyar	Úrvacsora	deutsch
Szept.	1	XI. vasárn. szt. hár. után	—	deutsch	—	magyar
	8	XII. " " " "	—	deutsch	—	deutsch
	15	XIII. " " " "	—	magyar	—	magyar
	22	XIV. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	29	XV. " " " "	—	magyar	—	magyar
Október	6	XVI. vasárn. szt. hár. ut.	—	deutsch	—	magyar
	13	XVII. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	20	XVIII. " " " "	—	magyar	—	magyar
	27	XIX. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	31	Reformáció emlékünnepe	Offert.	magyar	—	este 6-tól
Novemb.	3	XX. vasárn. szt. hár. ut.	—	deutsch	—	magyar
	10	XXI. " " " "	—	magyar	—	deutsch
	17	XXII. " " " "	—	magyar	—	magyar
	24	XXIII. " " " "	—	magyar	—	deutsch
December	1	I. Advent vasárnap	—	deutsch	—	magyar
	8	II. " "	—	magyar	—	deutsch
	15	III. " "	—	magyar	—	magyar
	22	IV. " "	—	magyar	—	deutsch
	25	Karácsony I. ünnepe	Offert.	magyar	Úrvacsora	deutsch
	26	II. Weihnachtstag	—	deutsch	Kommunion	magyar
	29	Karácsony u. vasárnap.	Offert.	magyar	—	deutsch
31	Szilveszter esti istentisztt.	—	magyar	—	este 5-kor	

Az istentiszteletek kezdete vasár- és ünnepnap délelőtt 10 óra 15 perc, délután 3 órakor. Reggeli istentiszteletek kedden magyar-, csütörtökön német nyelven 7 óra 30 perckor tartatnak.

Egyházi alap 1934. évi zárszámadása.

	B e v é t e l			K i a d á s		
	Rendes	Rendkívüli	Végösszeg	Rendes	Rendkívüli	Végösszeg
	Ké	f	Ké	f	Ké	f
A Jövedelem az egyházköz- ség vagyonából	65019	40	—	—	49638	45
B Illetékek	490	—	—	27444	20	20
C Egyházi tagok járulékaí .	24046	60	20285	2238	50	2238
D Segélyek idegen források- ból	1800	—	—	47439	—	47439
E Tenylegesbevéti, A-D.	91356	—	20285	4991	85	4991
F Almeneti bevételek	71817	10	—	1556	35	1556
	163173	10	20285	—	—	133408
				12823	40	—
				145681	75	550
						12823
						146231
						75

P é n z t á r i m é r l e g	Rendes		Rendkívüli		Végösszeg	
	Ké	f	Ké	f	Ké	f
Pénztári bevétel	163173	10	20285	—	183458	10
Pénztári kiadás	145681	75	550	—	146231	75
Pénztári maradvány 1934. XII. 31-én	—	—	—	—	37226	35

Košice (Kassa), 1934. évi dec. 31-én. *Dr. Kriebel Edgár* főgondnok, pénztáros, *Röiny László* számvevő.

Az 1935. évi március hó 31-én tartott közgyűlésen megvizsgáltatott és jóváhagyatott.

Osztermann Ernő *Greguss Gyula*
egyházközségi felügyelő. jelkéző.

Egyházi alap 1935. évi költségelőirányzata.

F e d e z e t	Rendes		Rendkívüli		Végösszeg		S z ü k s é g l e t	Rendes		Rendkívüli		Végösszeg	
	Kc	f	Kc	f	Kc	f		Kc	f	Kc	f	Kc	f
A Jövedelem az egyházköz- ség vagyonából	67800	—	—	—	67800	—	A Személyi kiadások	48880	—	—	—	48880	—
B Illetékek	4060	—	3068	—	7136	—	B Tárgyi kiadások	9050	—	10500	—	19550	—
C Egyháztalagok járuléakai .	27500	—	5000	—	32500	—	C Jótékonyág	840	—	—	—	840	—
D Segélyek idegen forrá- sokból	3600	—	—	—	3600	—	D Az egyházközség adói .	33740	—	35330	—	69070	—
E	—	—	—	—	—	—	E Adminisztráció	5300	—	—	—	5300	—
F	—	—	—	—	—	—	F Előre nem látott kiadások	1000	—	—	—	1000	—
Tényl. bevétel A. D.	102968	—	8068	—	111036	—	Ósszes kiadások A-F	98810	—	45830	—	144640	—
P Átmeneti bevételek	—	—	46226	35	46226	35	P Átmeneti kiadások	—	—	—	—	—	—
Pénztári kiad. A-F.	102968	—	54294	35	157262	35	Pénzt. bevét. A-D-P	98810	—	45830	—	144640	—

Košice (Kassa), 1935. évi január hó 1-én.

Dr. Kriebel Edgár, főgondnok-pénztáros, Rónay László, számvevő.

Az 1935. évi március 31-én tartott közgyűlésen megvizsgáltatott és jóváhagyatott.

Osztermann Ernő,
egyházközségi felügyelő.

Greguss Gyula,
lelkész.

H Košicei ág. hitv. evang. magyar-német egyházközségnek és leányisk. vagyon- és tartozásállaga az 1934. év dec. hó 31-én

Megjelölés	Egyenként		Összesen	
	Kč	f	Kč	f
Ingatlan:				
Templom	140000	—		
Iskola épület	44000	—		
Lelkészlak (Malom ucca 3.)	64000	—		
Temető	7000	—		
Harang ucca 25. sz.	200000	—	455000	—
Ingó vagyon:				
a) Templomban				
Orgona	3960	—		
Oltár	3000	—		
Szószék	500	—		
Keresztelő medence és csillár	890	—		
Harang	2088	—		
Villanyberendezés	400	—		
Egyházi edény	1525	—	12363	—
b) Iskolában:				
Tanszerek, könyvek	1000	—		
Bútorzat	1100	—	2100	—
Tőke vagyon:				
Értékpapír	30600	—		
Betétek	10579	65		
Folyószámla követelés	37226	35	78406	—
Összesen:			547869	—
Marad vagyon összesen:			547869	—

1933. évvel szemben kevesebb 23894 90 Kč.

Košice, 1934. december 31-én.

Dr. Kriebel Edgár, főgondnok-pénztáros.   **Rónay László**, számvevő.

Az 1935. márc. 31-én tartott közgyűlésen megvizsgáltot és jóváhagyott.

Osztermann Ernő,
egyházközségi felügyelő.

Greguss Gyula,
lelkész.

Egyházközségünk adókulcsa.

Egyházközségünk f. é. március hó 31-én megtartott rendes évi közgyűlése, a pénzügyi bizottság javaslatát jóváhagyva, az egyházhíveknek 1935. évi egyházközségi adóját, évi jövedelmük nagysága alapján, a következő kulcs szerint állapította meg:

	Évi Ké	0.—	Ké	6'000.—	jövedelemig	az adó:	Ké	20.—
1.	"	6'000.—	—	12'000.—	"	"	"	40.—
2.	"	12'000.—	—	15'000.—	"	"	"	80.—
3.	"	"	—	20'000.—	"	"	"	100.—
4.	"	"	—	30'000.—	"	"	"	150.—
5.	"	"	—	40'000.—	"	"	"	200.—
6.	"	"	—	50'000.—	"	"	"	300.—
7.	"	"	—	60'000.—	"	"	"	500.—
8.	"	"	—	70'000.—	"	"	"	800.—
9.	"	"	—	80'000.—	"	"	"	1000.—
10.	"	"	—	90'000.—	"	"	"	1300.—
11.	"	"	—	100'000.—	"	"	"	2000.—
12.	"	"	—	"	"	"	"	2500.—
13.	"	"	—	"	"	"	"	"

Ezen egyházközségi adó negyed-, vagy félévi részletekben is fizethető a közgazdasági és leszámítoló bank kassai fiókintézetében, Štefánik u. 53., postai befizető lappal, vagy a főgondnoki irodában, Malom u. 23.

Az egyetemes egyház alkotmányának 41. §-a értelmében, csak az lehet választó joggal bíró egyházközségi tag, aki előző évi adóját legkésőbb a rendes évi közgyűlést megelőző 3 nappal, teljes egészében kifizette.

Lelkeszi évi jelentés.

Felolvasta Greguss Gyula lelkész a košicei ág. hitv. evangélikus magyar-német egyházközség 1935. évi március hó 31-én megtartott rendes évi közgyűlésén.

Hálával bórulunk le a Mindenható színe előtt, midőn egy esztendő munkájáról kell beszámolnunk. Isten megsegítő kegyelmének felénk sugárzó jeleit szemlélve, áldásainak sokaságát tapasztalva, a zsoltáriróval kiáltunk fel Istenünkhöz: „Micsoda az ember, hogy tudsz felőle és az embernek fia, hogy gondod van reá“ (144. zsoltár 3. v.). Óh hányszor éreztük azt a bibliai igazságot: „Ha az Úr nem építi az ő házát, hiába fáradoznak annak építői, ha az Úr nem őrzi a várost, hiába vigyáz az őriző“ (124. zsolt. 1. v.). Ha az Úr nem vezérelt volna szent lelkével nem járhattunk volna az Ő ösvényén és ingadozók lettek volna lépéseink. Ő mentette meg egyházközségünket a veszedelmektől, Ő munkálta bennünk a jónak akarását és Ő volt az, aki erőt és bölcsességet adott annak végrehajtására. Azért ha munkánk eredményt is tud felmutatni, Istenünknek dicsősége az. Ha munkánkat emberek részéről hálátlanság, vagy igaztalan ítélet éri, ez nem riaszthat el a további munkától, nem keseríti meg szívünket, mert mi nem embereknek akarunk tetszeni, hanem teljes szívvel akarjuk szolgálni istenországba szent ügyét (Gal. 1, 10 v.) Tudjuk azt is, hogy Isten kezéből vesszük a jutalmat idelent és odafennt. (Kol. 3. 23-24 v.).

Isten vizsgálta meg az elmúlt év munkáit, és ha sokszor gyarlók voltunk is, Isten látta szívünk jószándékát s mellénk állt

segedelmével. Hogy milyen volt az a munka, vajjon marad-e abból valami az örökkévalóság számára is, azt majd az Isten tüze fogja megpróbálni. (I. Kor, 3, 12-13 v.).

Midőn egy évnek lezárásával visszagondolunk az Isten nagyjóságára, megszólal mibennünk lelkiismeretünk szava is és bűnbánattal kell megvallanunk, hogy az Úr kegyelme az, hogy még nincsen végünk, mert az Ő törvényeit gyakran megvetettük, parancsolataiban nem mindig jártunk, ünnepeinket megrontottuk és bálványaink után járt a szívünk (Ezék. 20, 16. v.).

De vigyük Istenünk színe elé könyörgésünk szavát is, hogy ezután az Ő lelke járjon velünk az új munkaévben is, hogy tudjunk bátorsággal hitet vallani, az Úr Jézus Krisztusról és növekedjünk az Ő megismerésében, hogy minden dolgunk szeretetben menjen végbe s az olaj ki ne fogyjon mécseseinkből, hanem felkészülve várjuk Urunk eljövetelét.

Így egyedül az Istenre támaszkodva, haladjunk tovább!

Most pedig kötelességszerűen, de testvéri szívvvel fordulok egyházközségünk előljáróihoz, és a presbiterekhez: „Videant consules, nequid respublica detrimenti capeat“, ami nekünk annyit jelent, hogy evang. Sionunk bátyafalain hűséges őrállói legyünk egyházközségünknek. No, nem akarok az egyszeri gyermek hibájába esni, aki farkast kiáltott, akkor is, amikor az legfeljebb csak hazug képzeletében élt, de felelősem tudatában fel akarom hívni testvéri figyelmeztetést egyházközségünk bajaira, hiányaira és a jövő követelményeire is.

Mindenek előtt egyházközségünknek anyagi leromlására kell rámutatnom. Nem akarom rekriminálni a múlt hibáit, hogy azonban egyházközségünk fennmaradását biztosíthassuk, józan és takarékos gazdálkodásra, valamint egyházhíveink fokozottabb áldozatkészségére van szükségünk s e mellett igyekeznünk kell új segélyforrások biztosítására. E tekintetben kezdő lépésnek látom jövő évi költségvetésünknek reális alapra való helyezését. Agilis új főgondnokunk és jeles szakképzettségű ifjú számvevőnk buzgó-sága garancia amellet, hogy az idő parancsolta követelmények gazdasági téren is meg fognak valósulni.

Küzdelmes anyagi létünk mellett egy másik bajunk, hogy egyházhíveink egy része még mindig nem vesz eléggé aktív részt a közös munkálkodásban egyházközségünk anyagi és szellemi megerősödésének érdekében, sokan csak az anyagi terheket érzik de nem nyúlnak ki eléggé ama üdvkincsek után, amelyeket az egyház szolgálata tud adni. A sokszor megnyilvánuló elhideglést egyházközségunktől és a tapasztalható közönyt hitébresztéssel és fokozottabb belmissiói munkával kell orvosolnunk, ami szintén a jövő feladatai közé tartozik.

Már szinte aggasztó jelenség, gyermekeink s általában ifjúságunk létszámának évről-évre való csökkenése. Mi ennek az oka? Talán az, hogy egyházhíveink szlovák iskolákba járatják gyermekeiket, ahol a köteles szlovák nyelvű vallástanítás miatt, egyházközségünk számára elsikkadnak? Ez azonban — örömmel jelenthetem, nem tapasztalható. Az apadásnak oka egyrészt a vegyesvallású házasságok kötésében, másrészt azonban a gyér születéseknek tudható be, a mai leromlott gazdasági helyzetben. Ezen csak a házastársi élet tisztaságának és a Krisztusi erkölcsöknek a családi életben való ápolása segíthet.

Ezek után áttérek évi jelentésemnek részleteire.

Hitélet:

Isten szent igéjének meghirdetése a templomban és azon kívül bőséges forrásokat nyitott gyülekezetünk hitéletének kimélyítésére és növelésére.

Megtartottuk az összes üdvtörténeti, valamint egyházi és állami ünnepeinket. Május hó 6-án először ünnepeltük meg az Anyák napját is. A reformáció emlékét október hó 29-én ünnepeltük meg a templomban magyar — november hó 5-én német nyelven, külön az ifjúsággal október hó 31-én délelőtt a templomban, utána az iskolában, műsoros ifjúsági összejövetellel. Október hó 31-én megünnepeltük egyházközségünk 400 éves fennállásának emlékét egy esti istentisztelettel a templomban, mely alkalommal Gömör János nyug. kolleg. igazgató tanár, buzgó presbyterünk, előadást tartott egyházközségünk keletkezésének történetéről.

Egyházhüségre buzdító előadása felejthetetlen nyomokat hagyott a lelkekben. Augusztus hó 19-én magyar és 25-én német nyelvű istentisztelettel ünnepeltük meg templomunk 118 év előtti felszentelésének emlékeztét. Evangelikus Diakonissza Nőegyletünk műsoros ünnepet rendezett iskolaépületünk emeleti termében, esti 6 órakor, Alvinczy Péter, egyházközségünk egykori nagyevü lelkésze halálának 300-adik évfordulója alkalmából, kegyeletteljesen megemlékezve már a reformáció szellemében kifejtett működéséről, kinek érdemeit Gömörly János buzgó presbiterünk méltatta, le nem tagadható történelmi tényekkel igazolva, hogy Alvinczy Péter nem volt református, bár azok ügyét is képviselte, de halála végéig az ágostai hitvallás mellett határozott állást foglalt, tehát evangelikus vallású volt.

Evangelikus Diakonissza Nőegyletünk iskolaépületünk nagy termében sorozatos, műsoros böjti vallásos estélyeket rendezett, mely alkalmakkor Chován Sándor csetneki lelkész és én tartottunk előadást.

Lélekemelő ünnepségben volt részünk július hó 1-én Gavora Hildegard diakonissza nővérünknek nemes szolgálatába való bevezetése alkalmával, amikor a pozsonyi diakonissza-anyaközösség vezető-lelkészét dr. Smidt Károly Jenőt, nyug. főesperest tisztelhattuk kedves vendégünkül körünkben, ki a templomban, a lelkész szószéki igehirdetése után, megható szavakkal ecsetelte az oltár elől a diakonissza hivatásának fenségét, de nehéz kötelességeit.

Az Úr szent asztalához járult 196 férfi és 515 nő, összesen 611 egyháztag, hattal kevesebb, mint tavaly.

Akik az Isten ígéje után lelki szükségérzetből, őszintén és komolyan vágyakoznak, egyházközségünk lélekszámához viszonyítottan átlagos 30 %-os arányban vettek részt közistentiszteleteinken. Itt önkéntelenül eszembe jut Voltaire egyik párbeszéde arról az anyókárról, aki egyik kezében tüzes szénnel telt serpenyőt, a másik kezében pedig vízzel telt korsót vitt. Amikor valaki megkérdezte, hogy mire valók ezek, azt felelte, az egyikkel fel akarom gyújtani a paradicsomot, a másikkal eloltani a poklot, hogy az Istent ne szeressék másért, csak magáért. Bárha híveink is az Igét csak magáért az igéért szeretnék !

Belmissió.

A belmissió terén kifejtett működésünk jó részét belefoglaltam már egyházközségünk hitéletének vázolásában, meg kell azonban emlékezni még mindkét nembeli ifjúságunk körében kifejtett belmissiói munkáról is. Belmissiói célt szolgáltak: a vasárnapi iskola, evangélikus Diakonissza nőegyletünk védelme alatt álló leánycsoportunk hétfői összejövetelei is.

Vasárnapi iskolánk gyermekeink hitoktatását egészíti ki. Vezetője volt a lelkész és segédlelkész felváltva, majd szeptember havától a vezetést a diakonissza nővér vette át. Szükséges, hogy már a kis gyermekek lelkében is felébresztgessük a bűntudatot és a vágyat az Úr Jézus üdvözítő kegyelme után, a nekik megfelelő oktatási modorban.

Hitoktatás és konfirmáció.

A magyar tannyelvű elemi iskolában a hitoktatást heti 4 órában a segédlelkész, a magyar tannyelvű áll. reál-gymnázium alsó négy osztályában a s. lelkész, a felső osztályokban a lelkész heti 4 órában végezték. Úgy az elemi, mint a középiskolai ifjúság hittanvizsgálója június hó 12-én folyt le, Margócsy Aladár főesperes cenzori elnöklete mellett, kielégítő eredménnyel.

Az elmúlt évben 7 fiu és 8 leány lett május hó 10-én, áldozócsütörtök ünnepén, a szokásos ünnepi keretek között a templomban megkonfirmálva. Oktatásuk Február hó 1-től május hó 8-ig tartott. A konfirmációi vizsga iskolaépületünk emeleti nagytermében, egyházközségi előljáróságunk és a szülők jelenlétében lett megtartva.

Ifjúságunk elég szorgalmasan látogatta a templomi istentiszteleteket és különösebb megróvásra okot nem szolgáltatott.

Híveink lelki gondozása (Cura pastorális)

A szükséghez, az alkalomhoz és időmhez mérten híveinket lelki gondozásban részesítettem. Meglátogattam őket otthonaikban és különös gondot fordítottam a betegekre, a gyászolókra, a sors-

sujtottakra, a szegényekre, az özvegyekre és az árvákra. Ahová betértem az evangelium szolgálatával, mindenütt és mindenkor a legszeretetteljesebb fogadtatásban részesültem.

Evangelikus Diak. Nőegylet.

A múlt évi január hó 24-én megalakult Evangelikus Diakonissza Nőegyletünk összesen 226 rendes és pártoló tagot számlál. Bár csak egy évi multra tekinthet vissza, mégis eredményes és áldásos tevékenységet fejthetett ki Istenünk megsegítő kegyelméből, a betegek és szegények, az elaggottak és munkanélküliek szociális megsegítésével, id. Oelschläger Lajosné hitbuzgó és semmi áldozattól vissza nem riadó vezetése alatt. A diakonissza nőegylet irányító eszméje nemcsak adománygyűjtés révén a szükséges anyagi eszközök előteremtése, hanem belmissiói előadások rendezésével, egyházközségünk hitéletének erősítése is, valamint a hívek közösségi érzetének fejlesztése s egyházközségünkben a szegénység által okozott nyomornak enyhítése. Nagy segítségére van e nemes törekvésében Gavora Hildegard diakonissza nővér Isten áldásától kísért fáradozása, ki 1934. évi július hó 1-től 517 egyházközségi tagot, 235 beteget látogatott meg és gondozott, 45 egész napot, 25 éjszakát töltött el betegágyaknál és 34 esetben segílyt nyújtott a szegényeknek.

Evang. Diak. Nőegyletünk oltalma alatt áldásosan működik ifjúleányaink csoportja, melyet Baltazár János s. lelkész, majd annak eltávozása után Dr. Lange Edith. reálgimnáziumi tanárnő szakavatottan és nagy buzgalommal vezetett. A leánycsoport összejeveteleit a hétfői napon esti hat órától tartja. Tagjainak száma 20. Munkája ismeretterjesztő előadásokban, hitépítő iratok és könyvek olvasásával, a biblia magyarázatával, vallásos tárgyú felolvasásokkal merül ki és célja a nő lelkiszükségletének kielégítése és a női erények ápolása, fejlesztése, valamint jótékonysági tevékenység. E mellett műsoros estélyeket, tea délutánokat rendezett. Január hó 19-én szépszámmal megjelent közönség előtt Dr. Flórián Kató reálgimnáziumi tanárnő tartott értékes és érdekes előadást a magyar színművészet multjáról városunkban. Június hó 10-én kirándulást rendeztek a Gémes kúthoz, október hó 29-én

Gömöry János nyug. koll. igazgató tanár tartott a leánykörben előadást a magyar protestáns nagy asszonyokról. December hó 1-én jól sikerült műsoros Mikulás estélyt rendeztek, melynek, a többi értékes műsorospontok mellett kimagasló része volt A házi asszonyok iskolája c. vígjáték kitűnő előadása. A Mikulás csomagokat szípkázó humorral, a Mikulásnak öltözött Gerhard Dodó osztotta ki mindenkinek juttatva valamit tarisznyájából.

Evang. Luther-kör.

Egyházközségünk néhány hitbuzgó férfi tagja, Várkonyi Miklós gyámintézeti elnökünk lelkes kezdeményezésére elhatározta, hogy a lutheri hit ápolására és Isten országának terjesztésére, ifjuságunk bevonásával, egy egyházközségi, belmissiói társulást létesít és iskolaépületünk valamelyik erre alkalmas helyiségében, minden pénteki napon, összejövetelt rendszeresít, ahol egyházi folyóiratok, hitelesítő könyvek olvasásával, belmissiói előadások, vitaesték rendezésével minden tag arra törekszik, hogy a vallási közönyt egyházközségünkben kiküszöböljék, a testvéri közösségi érzést ápolják és egyházközségünk iránt az áldozatos hűséget erősítsék. Ez a nemes vállalkozás sajnos még csak a szerény kezdeményezés stádiumában van; még csak az a kicsi mustármag, melynek azonban a jövőben terebélyes, sokaknak lelki megpihenést jelentő fává kell izmosodni. Midőn ma, különösen presbiteri karunk figyelmét a Luther körre felhívom, egyben arra kérem, velük együtt egyházközségünk minden tagját is, hogy szívünk teljes melegségével ápolt ezen eszmét, odakapcsolódásukkal hathatósan támogassák, elaludni ne engedjék. A Luther körbe a belépés díjtalan, mindenki tagja lehet, csak az ügyért hevülő szívét hozza oda magával. Úgy legyen!

Jótékonyság.

A szociális megsegítés terén evangélikus diakonissza nőegyletünk áldásos tevékenységével vezetett. Adományok gyűjtésével és a december hó 7—8 9—10-én rendezett műsoros karácsonyi vásár bevételével 67 evangélikus család téli nyomorát sikerült enyhítenie. Karácsonykor irgalmas kézzel KČ 3495.— összeget

osztott ki a segítségre szorultak között. E mellett havi és rendkívüli segélyezéssel 5075.— Ké-t juttatott a szegényeknek, kiket természetbeni adományokkal, élelmiszerekkel és tüzelő anyaggal is támogatott és szegény gyermekek felruházásával is gyakorolta a jótékonyt. Ezenkívül egyházközségünknek 1000 koronát adományozott.

Egyházközségünk egyéb segélyforrásokból a következő nemes adományokban részesült: 1. Egy ismeretlenlől Ké 2500.— 2. Özv. Braun Ferencné Rohringer Margit templomunk kifestésére hagyományozott Ké 4000.— 3. Özv. Schmid Mihályné Grenerczy Ida ajándékozott Ké 100.— 4. Özv. Scholtz Jánosné adománya Ké 50.— 5. a Franck Henrik Fiai gyári cég adott egyházközségünknek Ké 200.—, szegény özvegyek és árvák részére Ké 200.—, evangélikus dia-komissza nőegyletünk javára Ké 200.—.

Az offertoriumok Ké 1193.25 eredményeztek, a perselyekben összegyűlt Ké 543.35.

Egyházközségünk előljárósága, Margit leányom eljegyzése alkalmából, nászajándékkul Ké 4000.— gyűjtetett, mely nemes adományt, úgy a magam részéről, valamint nevezett leányom nevében is, ismételten a leghálásabb köszönetünket tolmácsolom egyházközségünk vezetőinek, valamint a nemes adakozóknak.

Ifjúságunk a gyámintézet javára Ké 118.— gyűjtött.

Egyházközségünk a gyámintézet pénztárának adott: a nagyszeretet adományra Ké 190.—, házankénti gyűjtés helyett Ké 400.—, a gyámintézeti perselyből Ké 71.—, árvaházaknak és egyéb közegyházi intézeteknek és intézményeknek adott Ké 169.50, — a Gustáv Adolf egyeletnek Ké 10.—, egyházkerületi alapra Ké 10.—, az egyetemes gyámintézetnek Ké 394.25.

Az adakozókra és adományaikra szálljon az Isten gazdag áldása.

Népmozgalmi adatok:

A múlt évben született és megkereszteltetett: 8 fiu és 10 leánygyermek; ezek között volt 16 törvényes és 2 törvénytelen. Született 7-el több, mint tavaly. Eskettetett 12 pár, 5 tiszta és

7 vegyes vallású; reverzálist adott javunkra 2, kárunkra 1. Eskettetett 4 párral több mint tavaly. Meghalt 24 személy, 15 fi és 9 nőnemű. Ezek között volt 2 gyermek, 2 hajadon, egy ifjú. A legifjabb halott egy héthónapos fiucska, a legidősebb egy 83 évet élt özvegyasszony volt. Elhalt 4-el több, mint tavaly. Tőlünk senki ki nem tért, hozzánk áttért egy nő.

Az élőket vezérelje és segítse az Úr kegyelme további vándorútjukon, a holtaknak pedig ragyogjon fel az örök élet boldogító világossága.

Administráció és egyháztörténelmi mozzanatok.

Az 1934. évben a lelkészi irodában az elintézett hivatalos ügyiratok száma 502 volt. Egyházközségünk tartott egy rendes és 5 rendkívüli közgyűlést, 7 presbiteri ülést. A közgyűléseken a következő jelentősebb határozatok lettek meghozva:

Az április hó 8-án megtartott rendes közgyűlés, egyházi felettes hatóságaink utasítására, törölte a lelkész szabad stóladíját és azt a mai időknek megfelelően, a következő módon szabályozta: keresztelésért K^č 25.—, egyházkelő asszony avatásért K^č 25.—, házassági hirdetésért külön-külön K^č 10.—, esketésért az előzően polgárilag megkötött házasság alkalmával K^č 100.—, csak egyháziilag megkötött u. n. fakultatív házasságkötéseknél, esketésért K^č 150.—, temetésért a háztól K^č 200.—, a temető ravatalozójától a sírig K^č 100.—. A konfirmációi hitoktatásért és a konfirmációi szertartásért a lelkészt ugyan külön díjazás nem illeti meg, de a szülők felkértnek, hogy a lelkész fáradozását, ősi szokás szerint, méltóan jutalmazták.

Ugyancsak a rendes évi közgyűlés, a mandátumok lejárta után, összes tisztviselőire és presbyteriumi karának felerészére új választást rendelt el s az összes megválasztottak az április hó 22-én megtartott rendkívüli közgyűlés a templomban a lelkész által tisztségükre ünnepélyesen fellettek avatva és az előirt esküt letették.

A szeptember hó 16-án megtartott közgyűlés az eltávozott Baltazár János s.-lelkész helyébe új s.-lelkésszé egyhangulag Mohr Gedeon kladzányi adminisztráló s.-lelkészt választotta meg. Addigra

pedig, míg állását elfoglalhatja, Száraz Zoltán lelkészjelöltet bízta meg a s.-lelkési teendők elvégzésével.

Egyházi közgyűlésünk június hó 17-én, az elhalt főgondnok, Peschkó László helyébe, egyházközségi főgondnoknak Dr. Kriebel Edgárt, nyug. városi tanácsost választotta meg.

Egyházközségünk presbiteriuma elhatározta, hogy a hónap minden első vasárnapján a német istentisztelet után, presbiteri ülést tart, meghívás nélkül.

Végére jutottam évi jelentésemnek és hálás köszönetet mondok mindazoknak, akik készséges testvéri szívvel, mint munkatársaim az Urnak szőlőjében, értékes támogatásukba részesítettek. — Ezek után hallom Üdvözítő Urunk szavát felém hangzani: „Ő, ami tőle telt azt megtette“ (Márk 14. 8. v.). Üdvözítőnknek egykoron Máriához, Lázár nővérehez intézett ezen szavait magamra nézve úgy értelmezem: „Vajjon megtettél-e mindent, ami tőled telt és ami kötelességed volt? Érezve gyarlóságomat, alázattal hajtom meg fejemet Előtte s Lutherrel így imádkozom: „Uram Jézus, Te engem az egyházban szolgálóvá rendeltél, Te tudod mennyire tehetetlen vagyok ilyen nagy és nehéz hivatal jó betöltésére és ha Te nem vezettél volna, akkor már régesrégén mindent elrontottam volna. Azért Hozzád folyamodom: ne hagyj el engemet. Amen.“

A Bethesda hajléktalanok otthona vezetőségének jelentése az 1934. évről.

1935 május hó 26-án volt a Bethesda hajléktalanok otthonának közgyűlése. Az e napra eső „Losung“ mintha csak nekünk szólna: „És megtudjátok, hogy én az Úr szóltam és megcselekedtem. Ezt mondja az Úr Isten.“ (Ezék. 37, 14.)

A Bethesda bizonyítja, hogy az Úr hogyan váltja valóra ígéreteit. A munka itt egész csendben folyik; de az áldás nyilvánvaló.

A titkári jelentés elmondja, hogy amint Bethesdánk — Kegyelem háza — neve is mutatja. egyedül Isten kegyelmére építettünk, mikor hozzá kezdtünk.

Ez év története fölé ugyancsak ez ígét lehet írni: „Elég neked az én kegyelmem.“ (II. Kor 12, 9.) Nem több és nem kevesebb, csak épp annyi, hogy elég. Valóban nagy nyereség az Isten félelem megalégedéssel. Aki közelebbről megnézi a Bethesda pénztárkönyvét, meglátja, hogy mily kevés kell ahhoz, hogy egy ilyen nagy család kielégüljön.

Nem kértünk emberektől semmit, mégis mennyei Atyánk gondoskodott mindennapi kenyerünkről, néha csak napról-napra, étkezésről-étkezésre. Imádság által kaptuk a télire való fát, káposztát, krumplit és egyéb főzeléknek valót. Ugyancsak így cipőt, ruhát, mégpedig minden gyermek egyformát.

Kertünk termését gazdagon megáldotta az Úr. Innen fedeztük be nyári szükségletünket. Gyümölcs annyi volt, hogy el is adhattunk, pedig egész télre el voltunk látva lekvárral és befőttel.

Tavaly ilyenkor 10 gyermekünk volt, most 19, összesen a felnőttekkel 27-en vagyunk, kik az Úr kegyelméből élünk.

Imádság útján jöttek a munkatársak és a gyermekek is. Így szerzett az Úr sok barátot is, kik megtapasztalhatták, hogy aki e kicsinyeknek ad, jutalmát el nem vesztheti.

Július hó 5-én volt házfelszentelési ünnepünk, hol a helybeli lelkesen kívül a püspök úr is résztvett. Szeptember 30-án aratási hálaünnepet tartottunk, szintén a Bethesdában. Mindkettőt a bibliakör és az evang. leánykörrel együtt rendeztük. Mélyen megcsüggyenülve állunk Urunk előtt, aki mindezeket cselekedte mivélünk, nem miérettünk, hanem az Ő szent nevéért, hogy az dicsőíttessék az emberek előtt.

Bármennyire alkalmatlanok is vagyunk erre, ez a mi kívánságunk és ezért a Zsoltár íróval együtt mondjuk: „Nem nekünk Uram, nem nekünk, hanem a Te nevednek adj dicsőséget a Te kegyelmedért és hívségedért.“

A kassai ág. hitv. ev. egyház keletkezésének vázlatos története.

*Irta és felolvasta 1934. október hó 31-én, a kassai Ev. Diakonissza Nőegylet
vallásos estjén: Gömörly János.*

Október 31-én emlékező ünnepet ül világszerte a protes-
táns egyház.

Mi, a reformáció késő ivadékai, kegyelettel áldozunk ezen a
napon azok emlékének, akik egykor hitünk magvetői, hirdetői,
sőt martírjai valának. Mai együttlétünk azonban tulnő azokon a
kereteken, amelyek között régi szép szokásunkhoz híven ünne-
pelni szoktunk. Az evangélium világossága már négyszáz évvel
ezelőtt diadalt ült városunkban. Jóban és rosszban, az élet felhős
és napsugaras napjaiban négyszáz éven át ez a mi intelligens
gyülekezetünk ily módon Isten kegyelméből részes volt az evan-
gélium áldásaiban. Nyissuk hát fel multunk porlepte krónikás
könyvét, hogy megismerjük azt a lelket, amely meg volt apáink-
ban, és azt az erős hitet, amely nélkül a lét harcát mi sem tud-
juk megküzdeni. A materializmus modern fegyverzetben itt áll
szentélyeink ajtajánál és a kor rideg önzése, pogány szelleme
mint ordító oroszlán itt jár a nyáj körül, hogy elragadozza a
bárányokat, gyermekeinket. Ebben a reánk nézve idegenné vált
világban ünnepelünk tehát.

Ünnepelünk különösen azért, mert habár a századok folyása
alatt számban megfogyatkoztunk, anyagi erőforrásokban elszegé-
nyedtünk, mindazáltal a mi evangéliumi gyülekezetünk ma is
hatalmas világító fáklya a bennünket körülvevő sötétségben. De mi

ünnepeünk és lerójjuk kegyeletünk, hálánk adóját őseinkkel szemben márcsak azért is, mert reménykedünk; nem, nemcsak reménykedünk, de törhetetlenül bizunk abban, hogy mint oly sokszor a századok megpróbáltatásai közepette, úgy a jövőben is, az evangélium lesz az a megváltó erő, amely átsegíti az emberiséget azokon a szörnyűségeken, amelyeket a világ ma átél. Mi bizunk, törhetetlenül bizunk abban, hogy a gyűlölködést felváltja a szeretet és ismét eljön az az idő, amikor az evangélium diadalt arat e tévelygő, bűnös világ felett.

* * *

A reformációra a maga idejében szükség volt. Ezt ma az elfogulatlan történetírás igazságnak ösmeri el. De téved viszont az, aki azt gondolja, hogy mi nem ösmerjük el azokat a karizmákat, amelyek a katolikus keresztyén egyházban megvannak. A középkorban ez az egyház volt az, amely a római birodalom területére letelepült barbár népeket megtérítette és egyben az európai civilizációnak megnyerte. A mai európai népek mindannyian részesültek a középkori egyház ez áldást árasztó tevékenységében. Ez az egyház úgy bánt ezekkel a vad népekkel, mint a jószágos, de szigorú apa gyermekével. Szeretettel nevelte őket, de ha kell büntette, sokszor — a mai ember szemében úgy tűnik ez fel — kegyetlen szigorral. Ám a gyermek felnőtt és úgy érezte, hogy most már tud a maga lábán megállani. Vezetőre, szülei támogatására nincs szüksége. Mig eleinte egyesek, majd mind többen hirdetik, hogy az emberiségnek nincs szüksége az egyház vagy helyesebben a pápa gyámságára, vezető-támogató, ha kell büntetni is tudó hatalmára, később az emberekben mind általánosabbá lesz az a meggyőződés, hogy Isten és emberek között nincs más közbenjáró csak az Úr Jézus Krisztus! Eljön az az idő, amikor maga az egyház egymásután zsinatokat tart, amelyeken az egyház reformjával foglalkoznak. Főben és tagjaiban akarják azt megjavítani.

Sajnos ezek a reformzsinatok eredményre nem vezettek, mert különben nem is lett volna szükség Luther reformációjára. S megtörtént az a veszedelem, hogy a maga lábán járni akaró

emberiség — nem találván meg önállóságát az egyházban, egy új pogányságnak a karjaiba vetette magát. Tudósok, művészek és költők feljutták a régi római-görög műveltséget és csoda dolgokat produkálnak. Ez a szellemi mozgalom, amelyet renaissance-nak neveznek — minden más, csak nem keresztyén. A baj az, hogy leglelkesebb pártfogói: a ker. egyház papi és világi fejedelmei, akiknek romlottsága a régi római császárok uralmára emlékeztet bennünket.

Lutherről mondják, hogy lelki megnyugvást kereső, üdvösségre sóvárgó lelke Rómában nem tudott gyönyörködni a művészet halhatatlan alkotásaiban, melyekkel tele volt a Vatikán és Róma minden temploma; ő ezeket talán észre sem vette, mert Róma erkölcstelensége felháborodással töltötte el egész valóját. A renaissance fényét, ragyogását nem látta, de ennek bűnei undorral töltötték el. S Luther ezzel a véleményével nem állott egyedül. Épp a legnemesebb lelkek, a mélyebben látók reájönnek arra, hogy az emberiségre nézve ebből az ujkori pogányságból a szabadulás utja nem lehet más, mint a teljes megújulás, a köz- és magánéletnek az a megújodása, az egyház ama reformja főben és tagokban, amelyet eddig a pápától és a zsinattól várt az emberiség, de hasztalanul.

És csodálatos az Isten utja: a renaissance írói, akiket humanistáknak nevezünk — voltak azok, akik reávezették az emberiséget a keresztyén hit igazi forrására: a bibliára. Ezek a humanisták azok, akik latin, görög és héber tanulmányaik közben reájöttek arra, hogy a bibliát nem latinul irták, hanem az ótestamentumot héberül, az újtestamentumot görögül. Beigazolták, hogy a Vulgata vagyis az a latin biblia, amelyet az egyház használ, rosszul van lefordítva. Reájöttek arra is, hogy a biblia és az egyház tanításai között ellentét van. Erasmus volt ezeknek a humanista íróknak szellemi vezére, mondhatnám koronázatlan királya. Lángelme volt, aki reájött arra, hogy a középkori világ zsákutcába került, meg is találta a szabadulás útját az evangéliumokban, de nem volt hajlandó a felismert igazságért sikra szállani, nem akarta nyugodt békés életét feláldozni, hiányzott belőle az a bátorság, főképen az a hegyeket mozgató hit, amely

ezt a megromlott, pogányságba süllyedt világot Istenhez vezette volna. Ezt a döntő lépést Luther Márton tette meg. Az ő hatalmas szava, mint valami ítéletet hirdető harsona zúgott végig a középkor béklyóiban vergődő emberiségén: „Hacsak a Szent Írás bizonyosságaival vagy világos észbeli okokkal meg nem cáfolnak (mert én egy magára sem a pápának, sem a zsinatnak nem hiszek, mivel azok gyakorta tévedtek és maguknak ellentmondtak) én, kötve lévén lelkiösmeretem Istenigéjéhez, nem vonhatok vissza semmit és nem is akarok, mert nem bátorságos bármit is a lelkiösmeret ellen cselekedni, Isten engem úgy segítjen.“ Ezt a kijelentést Luther, az egyszerű szőrcsuhás barát a világ hatalmasságai: a pápa helyettese és a császár, főpapok és fejedelmek előtt tette. Ó milyen kicsinnyé törpül Erasmus minden tudása a törhetetlen hit e lelkeket megragadó proklamációjával, e lelki nagysággal szemben.¹

---

¹ Lassanként eljön az az idő, amikor Luther mélységes hitét, reformátori működésének jogosultságát katolikus részről sem vonják kétségbe. A *Stimmen der Zeit* (61. évf. 120 K. 284–285 l.) e cím alatt: „Az Augsburgi Hitvallás 400 éves fordulója“ Böminghaus jezsuita következőleg nyilatkozik Lutherről:

„Mi katolikusok bizonytalannal nem törekszünk többé arra, hogy Luthertől elvitassuk a vallásos komolyságot és vallásos mélységet. Ezt csak olyan idő tehetné, amely még egészen a vallásos polémia hálójába volt bonyolodva. Sőt azt is készek vagyunk elismerni, hogy ő valósággal a keresztyén kegyesség végső kérdései felett vívódott, de itt aztán a történeti hűség kedvéért követelnünk kell, hogy az ő Isten tapasztalatának az ő túlizgatott lelkiismereti élményeiből való sajátosságos színezését értelmezését el ne takarják. Sőt még arra sem vagyunk kénytelenek, hogy Luthertől az ő megrendítően komoly üdvkeresésénél korának vallásos egyházi élete számára való hivatottságát elvitassuk. A vallásos életnek széles körben való elijesztő külsővé válása idejében, valósággal szükségé lehetett ennek a kornak az erőteljes intőre. Igen, miért ne tartssuk azt is lehetségesnek, hogy Luther elé a katolikus egyházon belől az a feladat volt rendelve, hogy ne csak a hanyatlással szálljon szembe, hanem a keresztyén katolikus kincsház kime-

Luther fellépésének hihetetlen hatása van az emberek millióira. Hiszen tulajdonképpen már ekkor kiirthatatlanul él a lelkekben a vágy az egyház reformációja után. Királyi udvarokban, főurak várkastélyaiban, városi polgárok házaiban, a pór egyszerű kunyhójában mindenütt várják a nagy változást. A Középkor recseg-ropog eresztékeiben, jelentkezik az Ujkor, új eszméivel, amelyeknek alapjává Luther az evangéliumot tette.

* * *

A reformációnak zajló hullámverése sodorta hozzánk a távol Angliából VIII. Henrik angol király volt udvarmesterét és nevelőjét, az előkelő származású és nagy műveltségű Coxe Lénártot, aki, amikor látja, hogy ura királya Luther ellen fordul, elhagyta jó állását, elhagyja hazáját és egyideig Lengyelországban talál otthont. 1520-ban Krakóból Henkel János a humanista műveltségű lőcsei plébános hívja át Lőcsére a városi iskola igazgatói állásába. Rövid ideig van itt, alig két esztendeig, amikor a kassai városi tanács 1521-ben a maga iskolájának nyeri meg. S mivel Kassán 1522-ben a plébániai állás is megüresedik, Henkel Jánost hívják meg erre a kassaiak és nagy pompával iktatják be állásába.¹

Coxe már Lőcsén arra törekszik, hogy a külföldre menő ifjak, ne mint eddig, a szomszédos Krakkóba, hanem Wittenbergbe menjenek az egyetemre. Henkel is rokonszenvez a reformációval. Ezzel természetesen Kassa még nem lesz evangélikussá. Henkel és Coxe sem azok. Ők elsősorban humanisták. Ilyen ebben a korban ezen a vidéken Werner György, az országos hírvé humanista író, az eperjesi iskola igazgatója, később a városi tanács jegyzője,

rithetetlen mélyéből új kincseket hozzon napvilágra és saját gazdag életével a keresztyén kegyesség új vonásait domborítsa ki? S az egyház Luther után sem szünt meg, hogy istentudatának gazdagságát az ő kegyelmi ajándékokkal felruházott gyermekei utján újra élettellejesen hirdesse“.

¹ C. Sperfogel Contracti Annales (Wagner: Analecta Scepusii II. 140., 142., 143.) Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából I. 4., 22., 77.

majd a nagysárosi vár parancsnoka, később a kir. kamara elnöke. Ilyen Thurzó János, boroszlói püspök és ezenkívül sok előkelő kassai polgár, akik közül egynek a nevét sikerült megmenteni: Antóninus János orvos volt ez, aki későbben Krakóban élt. Mindezek a tudós férfiak Erasmussal is állandó levelezésben vannak.¹

Bennünket ezek közül elsősorban Henkel János személye érdekel. Szívjóságával, igazi krisztusi lelkületével, szónoki képességével, az emberekkel való bánni tudásával megnyerte híveinek rajongó szeretetét. A nyilvános élet lármáját azonban nem szerette. A harc nem volt kenyere. Látja is a nehézségeket, amelyekkel meg kellene küzdenie. Ezek a nehézségek külső körülményekben rejlenek. Aminthogy — jól tudjuk — az országgyűlés a mohácsi vész előtt egymás után hozza a luteránusokat kárhözvontató törvényeket. Nincs baja azonban hűveivel. Lassan kovász módjára járta át az evangélium szelleme a kassai művelt polgárság lelkivilágát. Henkel észreveszi híveinek belső vívódását, meghasonlását a régi egyházzal, megértette, hogy e nagy átalakulásban mi az ő lelkipásztori feladata. Meggátolta e folyamat forradalmi kirobbanásait és lehetővé tette az egyest személyiséggé tevő egyéni hit diadalát.

Henkelt csakhamar ösmerik városának határain túl is. Hire-neve eljut a budai királyi várba is. Így történhetett, hogy Mária királyné, II. Lajos neje meghívta Henkelt udvari papjának. Mária határozottan rokonszenvezett a reformációval;² lutheri érzelmű papja is volt, aki egyizben a szószékről az egész udvar jelenlétében kikelt a pápa és a bibornokok ellen. Emiatt maga a pápai nuncius tett panaszt a királynak. Mária látta, hogy kedves papját meg nem védheti a támadások elől, ezért megvált tőle. Cordatus helyére — így hívták az előbbi udvari papot — így került 1525-ben Henkel; aki csakhamar megnyerte a maga számára a szíveket. Elsősorban a királyné bizalmát és szeretetét. Úgyde, a kassaiak sem tudnak belenyugodni Henkel elveszté-

¹ EE. I. 232. 240. 393. 437. stb.

² EE. I. 105. 212. 264. 397. 383.

sebe, akinek helyét Achatius szerzetes, a reformáció lelkes híve közmegelegedésre tölti be ugyan, de a polgárság visszavágyódik Henkel után, mivel úgy gondolja, hogy ezekben a nehéz időkben Henkel bölcs mérsékletére és okosságára szükségük van. De Henkel maga sem érzi jól magát a királyi udvarban. A főnemesség és köznemesség viszálya tetőpontját éri, az országgyűlés fokozott mértékben fordul a luteránusok ellen. Az 1525. évi törvény IV-ik cikkelye így szól: „Az országból minden luteránus kiirtandó és bárhol találják őket akár világiak, akár egyháziak, megégetendők“. Ilyen körülmények között vágyódik szelid, békés természete a nyugalom után. 1526. március 15-én értesíti Melczér András kassai városi jegyzőt, hogy bár a királyné marasztalja és az egri nagy prépostságot kínálja neki, visszatér Kassára hívei közé.¹

A kassaiak kitörő örömmel fogadják kedves papjukat. Ám az események drámai gyorsasággal idézik fel a nagy tragédiát. Mohácsnál ott veszett az ország színe-java, de ott veszett maga a király is. A káosz most már teljes. — A bizonytalanság érzése urrá lesz a lelkeken. A kassaiak sem tudják micsoda következménye lesz rájuk nézve a mohácsi veszedelemnek? A királyi trónért versengő Ferdinánd és Szapolyai nem dönti e bajba városukat? Volt olyan pillanat, mikor Henkelt, ezt a bölcs mérsékletű embert is megszállja a kishitűség.²

Egy ilyen rossz órában találja őt az özv. királyné visszahívó levele. Henkel ennek nem tud ellenállani, de hiveinek szeretete, a városi tanács nem engedi, hogy másodszor is távozzék Kassáról.

Mária a reászakadt megpróbáltatások közepette nagyon érzi Henkel hiányát. Különbén is kedves papját nehezen bocsátotta el magától, most a mohácsi vész után vágyódik evangéliumi alapon nyugvó vigasztaló szavai után. Nem nyugszik addig, míg tervét még nem valósítja. A városi tanácstól kéri Henkel elbocsáttatását.

¹ EE. I. 243.

² Hess János, boroszlói plébánosnak írja, hogy a reformáció lassan terjed Magyarországon és hogy súlyos gondjai miatt igyekszik plébániai állásától szabadulni.

És ostromló kéréseinek, megindító könyörgéseinek végre enged a városi tanács; de abban a reménységben, hogy szeretett papja újból visszatér, ennek állását betöltetlenül hagyja. Ezután nem egy ízben kéri a királynét, bocsássa vissza Henkelt. Dehát a kassaiak hiába követnek el mindent — célt nem érnek. 1529. május 5-én kelt levelében Mária megírja a városi tanácsnak, hogy Henkelre többé ne számitsanak és Henkel is május 6-án kelt levelében lemond kassai plébánosi állásáról és érzékeny búcsút vesz öt szerető híveitől.¹

Henkel inkább humanista volt, mint reformátor. Volt ugyan életében olyan időszak, amikor Lutherhez közelebb állott mint Erasmushoz és örömmel közölte ebben az időben, hogy Mária királynő luteránus. Szinte világtörténelmi szerep juthatott volna osztályrészeül — ha Máriát, a Habsburg leányt, V. Károly német császár és Ferdinánd cseh és magyar király hűgát ebben a meggyőződésben támogatja. Henkel e szerepet nem vállalta vagy e szerepre gyöngének bizonyult. Még úrnőjével ott volt az 1530-iki történelmi nevezetességű augsburgi birodalmi gyűlésen, amelyen a német fejedelmek bemutatták a Melanchtontól készített hitvallást. Az özvegy királyné teljes lélekkel résztvett a tárgyalásokban, amelyekben a pápa követe a császár és a luteránus rendek között folytak. Egyeztetett, békitetett. Nyilvánvaló, hogy ez a kedves, okos asszony híve volt az evangéliumnak.² Testvérei azonban

---

¹ E levelek megtalálhatók a kassai levéltárban. Közölte az E. E. I. 325., 448. 449. 397.

² Ezt Frankl V - Fraknói püspök Henkel János, Mária királyné udvari papja c. tanulmányában kétségbe vonja. Ez az életrajz azonban a kiváló történetíró fiatalkori alkotása és bizony nagyon hiányos. Fraknói pl. ezeket írja: »Mária királyné, II. Lajos neje által (Henkel) 1522-ben udvari papjává neveztetett. Utódjává 1524-ben rokona Henkel Sebestyén választatott.« Vagyis Fraknói nem említi vagy még nem tudja, hogy Henkelt 1522-ben a kassaiak választják meg papjuknak és csak 1525-ben lesz Mária udvari papja. Henkel János személyével a reávonatkozó Kassa-városi levéltári adatok lelkiismeretes felhasználásával alaposan foglalkozik Paikoss Endre: „A kassa helv. hitv. egyház megalakulásának története“ c. művében. A Henkel J., valamint, Mária Királyné vallási felfogására jellemző forrásműveket — amelyeket részben már Paikoss is felhasznált — együtt találjuk a Bunyitay—Rapaics—Karácsonyi által szerkesztett: „Egyháztörténelmi Emlékek a Magyarországi hitújítás korá-

mindezt nem nézték jó szemmel. És Mária, aki rajongva szerette őket, V. Károly dinasztikus érdekeiért feláldozta hitbéli meggyőződését. Tény, hogy Mária bátyja kivánságára elbocsátotta szolgálatából luteránus udvarmesterét, kamarását, udvarhölgyét és elment helytartónak Németalföldre, mely számkivetés lehetett reá nézve. Még sok-sok év után, 1539-ben, is mint eretnekről emlékezik meg róla naplójában Alexander kardinális és Morone János apostoli nuncius, akiket viszont Held Mátyás, császári követ tájékoztat effelől.

Henkel mindjobban Erasmus befolyása alá kerül. Buzdítja Erasmust, hogy írna az özvegyekről és e művét ajánlaná az özvegy királynénak. Erasmus e munkát meg is írja és Vidua Christiana címmel el is küldi,¹ amelyet a királyné kegyesen is fogad.² Oláh Miklós, a királyné titkára is megírja ezt Erasmusnak. Oláh, valamint Henkel, hiva Erasmusnak s így nem csoda, hogy reáveszik a királynét is, hogy maga köszönje meg a Viduát. Henkel már ekkor teljesen „Erazmita“. Erasmus előtt mentegőtődzik, hogy Augsburgban a haeresiarcha Melanchtonnal érintkezett és kikel Eck János ellen, aki őt ezért Faber püspök jelen-

---

ből“ c. értékes adatgyűjteményben. Ezeket tanulmányomban fel is használok és EE. rövidítéssel hivatkozom rájuk. Az itt közölt levelek közül Mária Királynéra jellemzőek ezek: I. Guidoto, velencei ügyvivő jelenti Budáról (1524 I. 2.), hogy hir szerint az udvarnál is vannak luteránusok s hogy a király és királyné kedveznek nekik. (EE. I. 105). 2) Burgio, pápai nuncius jelenti Budáról (1525. VII. 30.), hogy a királyné pártfogolja a budai luteránusokat. (EE. I. 212). Burgio írja Budáról (1526 IY. 13): Az esztergomi érsek arról értesíti, hogy Mária királyné egyetért Lutherrel. (EE. I. 264) Luther Márton (Wittenberg, 1526 XII. 1.) Vier tröstliche Psalmen c. könyvét Mária királynénak ajánlja (EE. I. 294.) — Henkel János értesíti Erdélyi Antal kassai prédikátort (Trautmannsdorf 1528. VIII. 28.) hogy Mária királyné az evangéliumnak igen kedvez. (EE. I. 397.). Hogy Mária királyné környezete is luteránus volt, ezt a Guidoto levelén kívül igazolja Szerémi György is Emlékiratában, amikor említi, hogy Török Bálint nőül veszi Mária királyné udvarhölgyét, a luteránus Pemfflinger Katát. V. Károly császár 1531 I. 3. kelt levelében Mária udvarmesterét, udvarhölgyét, kamarását és hitszónokát eretnekeknek nevezi és elbocsátatásokat szorgalmazza. EE. II. 112. Végül (EE. III. 393.)

¹ EE. I. 437. ² EE I. 493. ³ EE II. 28., 48.

létében durván megtámadta.¹ Szerepe most már Mária királyné környezetében igazán fölösleges. És Mária, amikor bátyja kívánja, hogy eretnek környezetével szakítson, nem kísérli meg, hogy Henkelt megtartsa s Németalföldre magával vigye.

Henkel mint boroszlói kanonok halt meg. Utána Erdélyi Antal (Antonius Transsilvanus) lesz a kassai plébános. Még 1528. aug. 28-án kelt levelében² Henkel Erdélyit prédikátornak említi, ami természetes is, mert ekkor még a kassaiak reménykedtek, hogy Henkel visszatér és így a plébánosi állást be nem töltötték, azonban már 1529. október 9-én Erdélyit egy Szenthy István nevű polgár levelében³ plébánosnak nevezi. Ebből az adatból megállapítható tehát, hogy a kassaiak Henkel végleges lemondása után, vagyis 1529. május 6-a után Erdélyi Antalt rövidesen megválasztották plébánosuknak, akit mint prédikátort már előbb alkalmaztak és úgylátszik működésével meg is voltak elégedve. Henkel Erdélyit fenti levelében figyelmezteti, hogy óvatosan terjessze az evangéliumot, mert már Bécsben üldözik a luteránusokat, sőt Felső Ausztriában és Bajorországban öldöklük a sakramentáriusokat és az anabaptistákat. (Igen jellemző ez az óvatosság Henkel egyéniségére). Hogy valljon Erdélyi megfogadta-e Henkel tanácsát és miképen lelkipásztorkodott, nem igen tudjuk. Működéséről csak egyetlen adatunk van, amelyből kitűnik, hogy Luthernek hű embere volt, sőt a nagy reformátornak teljes bizalmával dicsekedhetett. Ezt itt el is beszéljük.

Amikor 1526-ban, Kisszeben városának tanácsa vágyódván az evangéliom világossága után, Lutherhez fordult és arra kérte, hogy a kisszebeni egyház számára küldene egy evangéliomban jártas, hithű prédikátort, Luther megindulván a hozzáintézett kérésektől, ugyanebben az évben a kisszebenieknek egy saját kézzel írott levélben János papot, aki neki szerzetes társa volt és aztán leglelkesebb hívévé vált, igen melegen ajánlotta. És a kisszebeniek — írja a krónikás⁴ — a nagy férfiú ajánlatát hálával elfogadták és János papot megválasztatták.

¹ EE. II. 60. — ² EE. I. 397, — ³ EE. I. 487.

⁴ Daniel Wächter: Status et Fatorum Ecclesiae Ev. in L. R. Cibiniensi; Descriptio etc. MSS.

Ez a kiváló pap először a plébános oldalán működött, majd idővel ő lett Kisszeben város plébánosa. Hogyhogy-nem, de megtörtént, hogy a mi János papunk is sacramentárius, sőt anabaptista tanokat kezdett hirdetni. Luthert végtelenül bántotta János pap dolga. Félt attól, hogy Sárosban, ahol a reformáció oly szépen haladt előre, a vallás kérdésében zűr-zavar támad. Amin nem is lehetett volna csodálkozni, hiszen az ágostai hitvallás kiadása előtt a hivek maguk sem lehettek tisztában, hogy a hit dolgában mi a Luther álláspontja. Épp ebből az okból Luther levelet írt Erdélyi Antal kassai prédikátornak és kérte őt, hogy bírja jobb belátásra János papot. Erdélyi viszont 1530. Szent-Margit napján kelt levelében kéri Philadelphus Antal, eperjesi prédikátort (közölvén vele Luther levelének tartalmát), hogy legyen ebben az ügyben a segítségére. Így azután ez a két lutheri buzgóságú pap — János papot elővette és sikerült őt meggyőzni álláspontjának helytelenségéről. Hogy ez volt közbenjárásuknak az eredménye, onnan is tudjuk, mert János továbbra is Kisszebenben működött és a lutheri reformációnak nagy szolgálatokat tett. Nyolc évi működése után itt is halt meg és a hálás polgárok a plébánia templomban temették el, ahol emlékezetét epitáfiumban örökítették meg.

Henkel, Achatius és Erdélyi Antal azok tehát, akik Kassán 1526—30 között Eperjesen már a reformáció előkészítői, hirdetői, de emellett még a régi egyházban maradnak és óvakodnak bármit is változtatni az istentiszteleten, vagy pláne az egyház szervezeten. Tulajdonképpen az egri püspök fennhatósága alá tartoznak, miséznek, gyóntatnak és egyházi funkcióikat csak úgy végzik, mint bármely r. kat. pap. A lelkekben azonban a reformáció végbement. A kassai polgárok már 1528-ban luteránus papot óhajtanak. És ez a vágyuk végre teljesül, amikor sikerül a Wittenbergből hazatérő Dévai Bíró Mátyást 1531-ben a magyar prédikátori állásra¹ meghívni. E meghívásban kétségkívül része le-

---

¹ Kassán a plébánosi állást rendszerint német lelkésszel töltötték be. Ez volt a pastor primarius, a főpap. A főpap mellett az evangélikus korszakban magyar és szlovák prédikátorokat alkalmazott a böles városi tanács; gondja volt tehát arra, hogy a kassaiak anyanyelvükön hallgathassák az Isten

hetett Gálszécsi Istvánnak, aki 1528-ban és Batizi Andrásnak, aki 1530-ban volt tanítója a városi iskolának. Mindkettő buzgó luteránus és kiváló hitterjesztő. Batizi András itt írta meg „Szentegyházbeli dicséret“ címen az első ismert magyar evangélikus egyházi éneket.¹ De a legnagyobb a magyar reformátorok között Dévai Bíró Mátyás, akit joggal nevezett el a történelem magyar Luthernek.

Dévai a krakkói egyetemen végezte tanulmányait, aztán valószínűleg a Szent-Ferenc rendbe lépett és Tomori István udvari papjaként Boldogkővárában tevékenykedett. Itt figyel fel Luther vallási mozgalmára; oly nagy hatással van ez reá, hogy elhagyja biztos, nyugalmas állását, elmegy Wittenbergbe és Luther, Melancthon tanítványává lesz. Különösen Luther nagyon megszereti ezt a temperamentumos, tehetséges magyar diákot, bevezeti legmeghittebb társaságába, nejevel Bóra Katalinnal asztalához invitálja, s így lehet mondani mindennap megfordul imádott mestere házában.

Dévai mint a reformáció bátor harcosa tért vissza hazájába, hogy aztán szóval, egész életének feláldozásával szolgálja ennek szent ügyét.

Városunkban a reformáció nyílt megszervezése és diadalra juttatása Dévai Bíró Mátyás nevéhez fűződik. Hitbéli meggyőző-

igéjét. Felmerülhet itt a kérdés, valjon a mohácsi vész előtt laktak-e Kassán magyarok vagy csak a török hódoltságról idemenekülők és az erdélyi fejedelmek teremtettek itt rövid időre, mondjuk a VIII. sz.-ban, magyar világot. Erre a feltevésre meggyőző cáfolat D. Bíró Mátyás prédikátorsága. Kerekes György: Kassa polgársága, ipara és kereskedése a középkor végén című művében (9—11) megcáfolhatatlanul igazolja, hogy a XV. sz.-ban és a XVI. sz. elején igen tekintélyes a magyar polgárság száma Kassán. Egyébként a Kassa ág. hitv. ev. egyháznak D. Bíró Mátyástól — a mai napig mindig voltak magyar papjai.

¹ Ennek az egyházi éneknek utolsó verse így szól:

Ezt szerzették kincses Kassában nem régi időben.

Születet után mikor imának enni időbben

Kis Karácsony után ezeröttszáz az harminc időben.

Az éneket közli: Sziládi Áron: Régi Magyar Költők Tára, Budapest, 1880 II. 55-57.

dését nem rejtette véka alá. Mindjárt első fellépésekor eltörölte a misét, funkcióit magyar nyelven végezte, az urvacsorát — hogy példát mutasson híveinek — egyik lelkész társától két szín alatt vette, s így szolgáltatotta ki híveinek. Tagadta Szűz Máriának és a szenteknek közbenjárását, a jócselekedetek tanát, a pápa főségét, a purgatoriumot, a fülbegyónást. Hirdeti, hogy Krisztus az út, az igazság és az élet; az ajtó, melyen által aki bemenend, üdvözülni. A keresztyénnek biztos rendületlen hittel kell Krisztus iránt lennie, bízni Isten irgalmában „mert kételkedő szívvvel Isten nem tiszteltetik — mondja a lelkes reformátor — és minden, ami hitből nincsen, bűn az“.

Dévainak nem a tapintatosság — mondja Zoványi¹ — volt irányítója, hanem a meggyőződése. Luther lánglelke volt meg benne is. Lobogó temperamentumával sohasem mérlegelte tetteinek magára nézve káros következményeit. A felismert igazságot vakmerő bátorsággal hirdette. Kassa lázban volt ott tartózkodásának ideje alatt. A polgárok tódulva tódultak prédikációira és tüntetve vették fel az urvacsorát. Ennek aztán mihamar meg is volt a következménye. Egy Szegedi Gergely nevű franciskánus ahelyett, hogy Dévaival hitvitába elegyedett volna, feljelentette őt Fáber János bécsi püspök utján I. Ferdinánd királynak.

I. Ferdinánd, aki eddig sem nézte jó szemmel a reformáció terjedését Kassán, hiszen hugának Mária királynőnek udvari papja is innen került ki, 1530. szeptember 30-án két rendeletet bocsátott ki.² Az egyikben megparancsolta a kassai városi tanácsnak — fej és jószágvesztés terhe alatt, hogy ne merészeljék meggátolni két prédikátoruknak, akik közül az egyik német, a másik magyar — elfogatását; sőt inkább ezt segítsék elő! A másik rendeletben pedig meghagyja az egri püspöknek, hogy a két luteránus hitszónokot az ő nevében fogassa el és vitesse vasra verve a pozsonyi várba.

A túlbuzgó egri püspök, Szaláházy Tamás erre³.a kassaiak

¹ Zoványi I. A reformáció Magyarországon 1565-ig, 96 l.

² EE II. 162., 163.]

³ C Sperfogel Contracti Annales.

akarata ellenére, akik tehát a királyi rendeletnek nem engedelmeskedtek, Pekri huszáraival a kassai magyar luteránus prédikátort Dévai Bíró Mátyást 1531. november 6-án elfogatta. A német lelkésznek azonban megkegyelmezett és csak Egerbe küldette, mivel kiderült, hogy őt csak böjti húsevés vádja terhelte. Ellenben ugyancsak a püspök önkényesen — királyi parancs nélkül elfogatta a két eperjesi luteránus papot, Antalt és Bertalant — és őket Dévaival együtt Pozsonyba vitette. Úgyde az erélyes eperjesi városi tanács ez ellen felszólalt és a püspök, aki tudva, hogy Ferdinánd mennyire kedveli az eperjesieket, nem mert ellenkezni és Bertalan prédikátort utközben, Antalt pedig Pozsonyból szabadon bocsátotta. Ellenben Dévai Bíró Mátyás Ferdinánd parancsára Pozsonyból Bécsbe került, ahol Fáber püspök egy önkényesen összeállított törvényszék elé vitte vádjait. Huszonhét pontban voltak ezek összeállítva. Olyan eretnek tanok, amelyeket Dévai hirdetett. Fáber János azonban nem volt képes reávenni Dévait eretnek tanainak visszavonására, sőt ellenkezőleg; ez azokból egy jottát sem engedett és a szentírásból meritett érvekké zavarba hozta a püspököt is. Hasztalan volt itt minden rábeszélés, fenyegetés. Maga a püspök is belátta, hogy nem közönséges emberrel van dolga, ezért bizonyos respektussal, felindultan ezzel a kijelentéssel bocsátotta el a kihallgatásról: „Megáldanálak, ha kereszttyén volnál“. Mire Dévai szokott hevességével szembe fordult a püspöknek és nagy határozottsággal így válaszolt: „Nincs szükségem áldásodra! Van Isten, aki megáld engemet és egykor könyörül rajtam!“¹

A lutheri érzelmű főurak közül többen kérték Ferdinándot — bocsássa szabadon Dévait. De a legtöbbet fáradoztak ebben az ügyben a kassaiak.² Még deputációkat is menesztettek Bécsbe. A király azonban hajthatatlan maradt. De Dévai is. Hasztalan volt minden próbálkozás, sziklaszilárdan ragaszkodott meggyőződéséhez. Végre is visszaakarták őt szállítani illetékes püspökéhez Egerbe, hogy ez bánjon el vele úgy, ahogy tud,³ amikor is 1533. július

¹ EE II. 264., 267.

² EE II. 192.

³ EE II. 262.

18. és 21-ike között két évi rabság után a kassaiaknak sikerült börtönéből kiszöktetni.¹ Budára menekült, amely ekkor János király kezén volt. Mihelyt szabaddá lett, törhetetlen lélekkel tovább hirdette az evangéliumot. Zapolyai is börtönbe vetette, majd szabadon bocsátotta. Dévainak élete ezután is gazdag megpróbáltatásokban és szenvedésekben. Hatalmas főurak, tekintélyes főpapok lesznek Dévai lángszavára luteránusok. Apostoli téritői céljaira felhasználja az író tollat is. Azok közzé a reformátorok közzé tartozik, akik megteremtik a magyar irodalmat.

Sikereinek azonban nagy ára van. Olyan, mint az őrült vad,² folyton vándorol egyik helyről a másik helyre. Ellenségei nem hagyják egy helyben megpihenni. Nem a lelke, de a teste törik össze. Szem és gyomorbaja elhatalmasodik. Az ötven év felé járó férfiú erre kimegy Wittenbergbe mestereihez megpihenni. Luther és Melancton szeretettel veszik körül. Lélekben és testben megújulva két esztendei távollét után ismét hazajön tovább küzdeni, harcolni az evangéliomért. A legnagyobb magyar reformátor aztán ezekben a zivataros időkben úgy eltűnik, hogy ma már biztosan azt sem tudjuk, hol hajtotta fejét örök nyugalomra.³

Dévai Bíró Mátyás életrajzának megírója, Révész Imre ref. püspök, utána Sziládi Áron és mások azt a nézetet vallották, hogy Dévai az úrvacsora kérdésében eltért Luthertől. Ma azonban ez a kérdés teljesen tisztázott. Tisztázta pedig ezt Révész Imre hasonnevű unokája, a kiváló református egyháztörténész, aki Dévairól ezt írja: „Dévai a hit és élet legfőbb kérdéseiben, a reformátori tanfogalmak leglényegesebbjeiben Luther és Melancton hű követője. A tanbeli fogalmazásokban Melancton hatása nála az uralkodó. Mesterének azonban egyáltalán nem szolgálója; több pontban szerencsésen érvényesíteni tudja vele szemben önállóságát, még pedig éppen az eredeti lutheri gondolat és

¹ EE II. 269.

² EE II. 296.

³ Legvalószínűbb, hogy Németországban halt meg. Folytonos üldöztetése közepette nem volt maradása hazájában. (Dr. Thury Etele: Dévai Bíró Mátyás haláláról. Protestáns Szemle XXIX. évf. 454—458.)

érdek javára. Zoványi Jenő pedig Révész művének bírálatában még többet „egy árnyalattal erősebb luterizmust“ olvas ki Dévai művéből.¹

De térjünk vissza ismét Kassa reformációjának történetéhez. Nekem már kevés közölni valóm van. Dévai rövid szereplése döntött Kassa jövője felett. A polgárság nemcsak ellene szegült a Dévai elfogatását elrendelő királyi parancsnak, de amikor Pekry huszárai Dévait elfogták, valósággal felzendült, úgyhogy magának a Kassán tartózkodó egri püspöknek is menekülnie kellett. 1533-ban a kassaiak szabaditják ki börtönéből Dévait és habár a láng-lelkű embert többé vissza nem hozhatják, szelleme tovább él, hat Kassán. Maga a városi tanács is teljesen luteránus,² a templomokban pedig Luther tanai szerint hirdetik az igét és ebben a szellemen tanítanak az iskolában. Elmondhatjuk, hogy 1534-ben Kassa teljesen ág. hitv. evangélikus város. Most már csakugyan maga akar sorsa felett intézkedni. S miután látja, hogy Ferdinánd hitbéli törekvéseit üldözi, Szapolyai pártjára megy át. Tudjuk a történelemből, hogy nincs még egy város a régi Magyarországon, amely annyit áldozott volna az alkotmányért és vallás szabadságért, mint a kuruc Kassa. És így egyházunk története szorosan egybefonódik, lehet mondani egy e dicsőségteljes multtal. E multért nekünk nem kell szégyenkeznünk. Nincs is semmi titkolni valónk. Sőt minél inkább feltárják e multat, annál inkább kiviláglik, hogy ez az evangélikus kassai polgárság mindenkor, jó

---

¹ Ezeket az idézeteket Payr Sándor; „Dévai Mátyás, Luther Márton házában“ *Protestáns Szemle* XXIX. évf. 932 l. c. tanulmányából vesszük.

Joggal nevezte el tehát már 1571-ben egyik költeményében Dévait Magyar Luthernek Schaeseus keresztély medgyesi szász lelkész. Nem használta volna ez elnevezést ez a hitbuzgó evangélikus, ha erre nem lettek volna hiteles okmányai, amelyeket ma nem ösmerünk. Schaeseus után Dévait mai napig magyar Luthernek nevezi a történetírás.

² Feltűnhetik sokaknak, hogy következetesen luteránusnak nevezem egyházunkat. Habár ez valamikor gúnynevünk volt, mégis használom, mert az 1529-iki Speyeri birodalmi gyűlés előtt protestánsnak és az 1530-augsburgi gyűlés előtt ág. hitv. ev.-nak nem nevezhetem egyházunkat. Viszont a luteránus elnevezéssel jelezni óhajtom, hogy az általam ösmeretett időben a reformáció nálunk kizárólag lutheri szellemű volt.

ban és rosszban egyaránt lelkes híve volt az igazi haladásnak, a nyugateurópai kulturának, méltó képviselője az evangéliumi élet — és világfelfogásnak, a puritán tiszta erkölcsnek — itt Európa keletén.

* * *

Négyszáz év választ el bennünket azoktól az eseményektől, amelyeket imént elbeszéltem. Ez a négyszáz év reánk evangélikusokra nézve tele van szenvedéssel, — küzdelemmel. Hiszen e századok vérzivatarai között vívták ki elődeink vallásunk szabad gyakorlatát, mentették meg számunkra egyházunkat. Az a sziklaszilárd hit, kérdem meg van-e valjon mi bennünk mindnyájunkban, a mi meg volt dicső elődeinkben? Valjon a Krisztus, végtelen szeretetével otthont talál-e a mi szívünkben, a családok életében és magában ebben a gyülekezetben! Oly kérdések ezek, amelyekre feleljen Isten előtt kiki magáért!

Csodálatos időket élünk! Régen nem élt át az emberiség ily válságos időket, mint ma. Az Antikrisztus világa ez, ahol egyesek, nemzetek és az egész világ gyűlölködéssel akarja magát megmenteni és akar magának jobb jövőt teremteni. De ez a lelki krízis, amely mint valami magas fokú láz, ha átjárja is az emberiséget, jó arra, hogy észretérjünk és előbb vagy utóbb Krisztusnál találjunk nyugalmat és békességet!

Az ág. hitv. ev. svédek főpapja Soderblom, uppsalai érsek pár évvel ezelőtt Stockholmban egybehívta az összes keresztyén egyházak képviselőit oly célból, hogy megteremtsék a világ keresztyéneinek világszövetségét. Gondolatnak is fenséges ez a terv és emellett megfelel egyházunk békét és szeretethirdető krisztusi szellemének. Azt hiszem, hogy nekünk is, kassai evangélikusoknak azon kell lennünk, hogy a mi városunkban is csakugyan megvalósuljon az uppsalai érsek békességre, emberszeretetre irányuló

törekvése. Ragaszkodjunk hitünkhöz, nagyreformátorunk Dévai Bíró Mátyáshoz hasonlóan legyünk önérzetes, öntudatos¹ evangélikusok, emellett azonban ápoljuk a testvéri kapcsolatokat más hitet valló embertársainkkal. A mai nehéz időkben — ez a mi egyházunk történeti hivatása.

---

¹ Tudnunk kell, hogy az evangélikusok lélekszáma az egész földkerekségén 81 millió és így az összes protestáns egyházak között a legnépesebb és legerősebb. Emellett az evangélikus nemzetek népműveltsége páratlan az egész világon. Az általános műveltség az evangélikus népeknél található meg leginkább; az analfabéták százaléka nálunk a legkisebb. És ez a népi műveltség teljesen evangéliumi szellemű.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text, also appearing to be bleed-through from the reverse side.

Pártoljuk saját egyháztagjainkat! — kéri a Luther-Kör.

Olcsó és pontos kiszolgálás belföldi és déli gyümölcs különlegességekben

Gömöri gyümölcsvállalatnál

Lakatos u. 6. és fiók Posta u. 7.

Czikk Sándor

férfi és női divatárúháza

Malom-ucca 3.

FERENCZY SÁMUEL

épületbádogos, víz-, gáz- és csatornázási vállalat

BOCSKAY KÖRUT 2. SZ.

Vitéz A. könyv-, zenemű-, papír- és hangszerkereskedés

Štefánik-ucca 75.

Tel.: 35-35.

VÁRKOLY MIKLÓS

rádió és villamos berendezéseket szállít és szerel

Malom-ucca 3.

Fleischer és Schirger
vaskereskedés

Štefánik u. 2.

PUDLEINER BÉLA

MŰLAKATOS

BETHLEN-KÖRUT 19.

Rohringer Géza

temetkezési vállalat

Štefánik u. 30.

DANIELISZ MIKLÓS

drogéria és fotószaküzlet
Štefánik ucca 109.

HORVAY ANDRÁS

úri szabó, elfogad javításokat is
Tinódy Sebestyén u. 1.

Jaschkó és Társa

könyv- és papírkereskedése
Töltőtollak legnagyobb választékban

Štefánik-ucca 63. sz.

KEMÉNY GÉZA

szőnyeg és linoleum nagy raktára
Štefánik-ucca 32.

PAUSZ TIVADAR

üveg, porcellán, villanycsillárok nagy választékban

Alapítva 1833.

Štefánik-ucca 19.

